

po katerem bi bila ešnunška zakonska zbirka nastala najpozneje za časa kralja Bilalame, ki je vladal v Ešnunni kmalu po koncu zadnje sumerske države iz Ura (Ur III), torej nekako pol stoletja pred Lipit-Ištarjem, in več kakor dve stoletji pred Hammurabijevim zakonikom.

Do te izpremembe v datiranju je prišlo, ker se je pisatelju posrečilo, da je bolje rekonstruiral drugo vrstico v hudo poškodovanem sumerskem uvodu. Tedaj se je pokazalo (17—23), da tam ni bil omenjen kralj Bilalama in da se zato pri datiranju zbirke ni mogoče nanj opirati.

Jedro razprave je v poglavju (24—148), v katerem obravnava G. vsebino zakonske zbirke. Zaporedoma podaja najprej transkripcijo in prevod (obenem z njihovimi variantami na obeh ploščah) posameznih določb ali pa celih skupin sorodnih določb. Nato dodaja sproti bogato jezikovno analizo težjih izrazov iz besedila in končno kratek stvarni komentar. Ker izvirnik sam ne uporablja nobenih ločil med določbami, je tako delitev uvedel G. že l. 1948. Da je bila splošno posrečena, se vidi, da je skoro v celoti ostala; le določbo o obrestni meri šteje G. sedaj kot § 18 A. Največje težave je G. že v svoji prvi izdaji dobro rešil. Zato se sicer številna izboljšanja, zlasti v prevodu, nanašajo pretežno na nebistvena vprašanja; v podrobnosti se tu ne bomo spuščali. — Zelo uspešno je primerjanje posameznih določb z drugimi orientalskimi pravnimi viri (Hammurabijevim zakonikom, hetitskim in bibličnim pravom), ki ga pisec v zvezi z nekaterimi določbami rad uporablja. Goetze je tudi dodal napise za posamezne oddelke, tako da postane vsebina ešnunških zakonov laže pregledna.

Glosar (149—185) vsebuje vse izraze, ki jih zakonodajalec v tej zbirki uporablja. Pri vsaki besedi so našteje tudi vse oblike, v katerih naletimo nanjo.

Pregled mer in uteži (186), ki jih uporablja zakonik, bo nedvomno zelo koristen. Žal ni posebnega besednega kazala, pregleda virov in doslejšnje literature, ki jo je avtor navajal celo v — prostorno nedvomno bolj strnjenem — prevodu v Pritchardovi zbirki (str. 161).

Končno navaja avtor klinopisni tekst besedila (187—197) in šest fotografskih posnetkov plošč.

Goetzejeva zasluga je bila, da so bile te plošče odkrite — na njihovo pravno vsebino je najprej postal pozoren bagdadski konservator Sayid Taha Baqir. Njegova druga, nič manjša, zasluga je v tem, da je v najkrajšem času že l. 1948 oskrbel prvi prevod. S sedanjo dokončno edicijo besedila in s podrobno jezikovno analizo je podal temeljito jezikovno obdelavo gradiva, ki ga bo poslej zlasti pravni zgodovinar lahko uspešno uporabljal. Vsebinsko in tehnično je sedanja izdaja ešnunških zakonov v fiološkem pogledu vzorna. Želimo, da bi doživela kmalu še enakovredno pravniško obdelavo!

Viktor Korošec

Friedrich, Johannes, Entzifferung verschollener Schriften und Sprachen (Verständliche Wissenschaft, 51. Band, Springer-Verlag) Berlin-Göttingen-Heidelberg, mali 8°, 146 str., 73 slik, 1 zemlj. skica.

J. Friedrich, eden izmed vodilnih hetitologov (prim. njegov *Hethitisches Wörterbuch*, ki je v letih 1952—1954 izšel v Indogermanische Bibliothek v Heidelbergu) je tudi izvrsten poznavalec drugih prednjeazijskih jezikov (l. 1951 je objavil svojo *Phönizisch-Punische Grammatik*, v zbirki *Analecta Orientalia* v Rimu) in kultur. Zelo srečna je bila misel, da je prav on v tej knjigi podal pregled doslejšnjih prizadevanj, uspehov, pa tudi neuspehov pri razvozlavanju starih pisav in pri iskanju ključa za razumevanje starih, nerazumljivih jezikov. Kakor pisatelj omenja pri svojih metodoloških mislih (str. 124), je treba razlikovati trije primerov: včasih je ohranjen napis v znani pisavi, toda v neznanem jeziku (značilna primera za to: etruščanski napisi in [do l. 1915] hetitski klinopisni napisi); drugikrat je jezik znan, ni pa čitljiva pisava (kot primer navaja ciprsko-grško zlogovno pisavo); najtežje pa je, kadar nista znana ne jezik ne pisava.

Obravnavano snov je avtor razdelil na štiri poglavja.

V prvem poglavju obravnava »vélika razvozljanja na področju Starega Vzhoda«, kamor prišteva egiptovske pisave (4—27), klinopis (27—72) in hetitsko hieroglifsko pisavo (72—84). Svoja izvajanja pregledno razčlenjuje.

Pri Egiptu (4—7) in Mezopotamiji (27—31) spregovori najprej o »deželi in ljudeh, zgodovini in kulturi«. Nato razlaga, v čem je bistvo egiptovske (17—25) in klinopisne (31—39) pisave; svoje trditve pojasnjuje s konkretnimi primeri, z značilnimi odlomki v izvirni pisavi. — Pri egiptovskih pisavah (17—25) nato popisuje, kako in kdaj so bile razvozlane. Za zaključek seznanja bralca še z meroitso pisavo v južnem Sudanu, ki je že črkovna pisava, toda prikrojena po hieroglifski in demotski pisavi (25). — Glede klinopisa pokaže, da se je proti vzhodu (Elamci, Peržani v Darijevem času) znatno manj razširil kakor na zapad (Hurriti, Hetiti, Urartu in Ugarit) (39 s.). Posebej obravnava zgodovino in kulturo Herritov in Hetitov (40—42) in ugotavlja, da so v Ugaritu (v Severni Siriji, sedaj Raš Šamra, blizu pristanišča Latikije) in v Darijevi Perziji prikrojili klinopis za črkovno pisavo (41—49). — Ko govori nato o razvozlaniu klinopisnih pisav, pričenja z najmlajšim, t. j. staroperzijskim klinopisom (44—50), ki je bil najprej razvozlan. Nato obravnava novoelamski (50—1) in babilonski (51—57) klinopis, čigar razvozlanje je bilo najbolj važno, kajti šele tedaj je bilo mogoče najti ključ za razumevanje sumerskega jezika, in sicer po akadijsko-sumerskih dvojezičnih napisih. Ker so bili klinopisni napisi že dobro čitljivi, je bil mogoč genialni uspeh pokojnega češkega orientalista Bedřicha Hrozný-ja, da je l. 1915 našel ključ za razumevanje hetitskih tekstov (v isti pisavi so tudi luvijski, palajski in protohatijski) (59—66). Nato očrta sedanje stanje glede poznanja hurritskega (66—68), urartejskega (68) in staroelamskega (69) jezika; končno obravnava razvozlanje ugaritsčine (69—72).

V drugem poglavju (84—123) pregledno pokaže stanje pri manj pomembnih jezikih kakor pri likijskem, lidijskem, jeziku iz pamfilijskega mesta Side, numidijskem jeziku, cipriškem, protobibliškem (Byblos v Feniciji). Zelo zanimiva so njegova kratka poročila, kakšno je stanje glede razumevanja etruščine in drugih starih italjskih jezikov (oskiško-umbrijski, venetski i. dr.).

V tretjem poglavju (123—128) daje nekaj metodoloških načel za razumevanje neznanih pisav in jezikov (123—128).

V zadnjem poglavju (128—140) našteva pregledno najbolj znane pisave, ki še niso razvozlane. V drugi izdaji, ki jo bo tako posrečena knjiga nedvomno kmalu doživela, bo iz te skupine vsaj delno lahko izvzel eno (linearno B) izmed krečansko-minojskih pisav, ki jo v zadnjih letih razvozlava angleški arhitekt Mihael Ventris.

Sledi na eni strani kratka navedba najvažnejše literature v razvozlavanju pisav (141) in razmeroma kratko besedno kazalo (142—146).

Pisec obdeluje to, navidezno suhoparno snov, v lahkem, preprostem jeziku. Svoja izvajanja pojasnjuje s konkretnimi primeri tako jasno, da mu lahko sledi vsakdo, brez specialnega strokovnega znanja. Mislim, da bi ta knjiga ne smela manjkati v nobeni večji knjižnici.

Viktor Korošec

Große Kulturen der Frühzeit, herausgegeben von Prof. Dr. Helmuth Bossert: (1. zvezek:) **Die Welt der Hethiter** von Dr. Margarete Riemschneider. Gustav Kilper-Verlag. Stuttgart 1954. 4°, 260 strani s 155 slikami na 110 straneh, 1 zemljevid.

Kako splošno narašča zanimanje za stare vzhodne kulture, prepričevalno dokazujejo številne nove obdelave zgodovine vzhodnih narodov. V naslovu omenjena zbirka ima v načrtu, da v zaporednih zvezkih obravnava: Hetite; Mezopotamijo (Ur, Assur, Babilon); Egipt (Walther Wolf), Kreto in Mikene (Friedrich Matz) in Perzijo (H. H. V. d. Osten). Poročal bom o prvih dveh zvezkih, med tem časom pa je izšel že tretji zvezek o Egiptu.

Posebnost te širšemu občinstvu namenjene zbirke je v tem, da v (približno prvi polovici) avtor obravnava ustrezno snov, drugo polovico pa sestavljajo bogate ilustracije. Na robu teksta v prvi polovici so navedene številke ustreznih ilustracij.

Za prvi zvezek je ilustracije zbral in uredil prof. Bossert, ki je napisal tudi predgovor. Na neprijetno pomoto, da je pri številki 62 nagrobni etruščanski